Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (stora avdelningen)

den 13 maj 2015*

”Begäran om förhandsavgörande — Område med frihet, säkerhet och rättvisa — Civilrättsligt samarbete — Förordning (EG) nr 44/2001 — Tillämpningsområde — Skiljeförfarande — Omfattas inte — Erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar — Föreläggande som meddelas av en skiljedomstol i en medlemsstat — Föreläggande som innebär förbud mot att väcka eller vidhålla talan vid en domstol i en annan medlemsstat — Behörighet för domstolarna i en medlemsstat att inte erkänna skiljedomen — New York-konventionen”

I mål C-536/13,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauen) genom beslut av den 10 oktober 2013, som inkom till domstolen den 14 oktober 2013, i målet

”Gazprom” OAO

ytterligare deltagare i rättegången:

Lietuvos Respublika,

meddelar

DOMSTOLEN (stora avdelningen)

sammansatt av ordföranden V. Skouris, vice ordföranden K. Lenaerts, avdelningsordförandena R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen, A. Ó Caoimh och J.-C. Bonichot samt domarna E. Levits, M. Safjan (referent), M. Berger, A. Prechal, E. Jarašiūnas och C.G. Fernlund,

generaladvokat: M. Wathelet,

justitiesekreterare: handläggaren M. Aleksejev,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 30 september 2014,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

— ”Gazprom” OAO, genom R. Audzevičius, advokatas,

— Litauens regering, genom A.A. Petravičienė, A. Svinkūnaitė och D. Kriaučiūnas, samtliga i egenskap av ombud, biträdda av V. Bernatonis och A. Šekštelo, advokatai,

— Tysklands regering, genom T. Henze och J. Kemper, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: litauiska.

— Spaniens regering, genom A. Rubio González, i egenskap av ombud,

— Frankrikes regering, genom F.-X. Bréchot, G. de Bergues och D. Colas, samtliga i egenskap av ombud,

— Österrikes regering, genom C. Pesendorfer, i egenskap av ombud,

— Förenade kungarikets regering, genom M. Holt, i egenskap av ombud, biträdd av B. Kennelly, barrister,

— Schweiziska edsförbundet, genom M. Jametti, M. Schöll och D. Klingele, samtliga i egenskap av ombud,

— Europeiska kommissionen, genom A.-M. Rouchaud-Joët och A. Steiblytė, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 4 december 2014 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 12, 2001, s. 1).

2 Begäran har framställts i ett mål där bolaget ”Gazprom” OAO (nedan kallat Gazprom), som har sitt säte i Moskva (Ryssland), har väckt talan mot ett beslut att vägra att erkänna och verkställa en skiljedom av den 31 juli 2012 i Litauen.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 Förordning nr 44/2001 har upphävts genom Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (EUT L 351, s. 1), som är tillämplig från och med den 10 januari 2015. Förordning nr 44/2001 är dock fortfarande tillämplig på sådana omständigheter som dem som är aktuella i det nationella målet.

4 Det framgår av skäl 2 i förordning nr 44/2001 att förordningens syfte är att, för att den inre marknaden ska fungera väl, införa ”bestämmelser som gör reglerna om behörighetskonflikter på privaträttens område mer enhetliga och som förenklar formaliteterna, så att domar från de medlemsstater som är bundna av denna förordning kan erkännas och verkställas enkelt och snabbt”.

5 I skälen 7 och 11 i förordningen angavs följande:

”(7) Tillämpningsområdet för denna förordning måste täcka de väsentliga delarna av privaträtten utom vissa väl definierade delar.

...

(11) Behörighetsbestämmelserna måste uppfylla kravet på förutsebarhet och bygga på den allmänna principen om svarandens hemvist, och det måste alltid kunna gå att bestämma vilken domstol som är behörig utifrån denna princip, utom i vissa bestämda fall när tvistens art eller hänsynen till partsautonomin gör det berättigat att använda någon annan anknytning. ...”

6 Artikel 1.1 och 1.2 d i samma förordning, som fanns i kapitel I med rubriken ”Tillämpningsområde”, hade följande lydelse:

”1. Denna förordning är tillämplig på privaträttens område, oberoende av vilket slag av domstol det är fråga om. Den omfattar i synnerhet inte skattefrågor, tullfrågor och förvaltningsrättsliga frågor.

2. Förordningen är inte tillämplig på

...

d) skiljeförfarande.”

7 I artikel 71.1 i förordning nr 44/2001 angavs följande:

”Denna förordning skall inte inverka på konventioner som medlemsstaterna har tillträtt och som på särskilda områden reglerar domstolars behörighet eller erkännande eller verkställighet av domar.”

Litauisk rätt

8 Kapitel X i del II i avdelning 2 i civillagen har rubriken ”Bestämmelser om utredning av en juridisk persons verksamhet” och omfattar artiklarna 2.124–2.131.

9 I artikel 2.124 i civillagen, som har rubriken ”Innehållet i en utredning av en juridisk persons verksamhet”, föreskrivs följande:

”De personer som räknas upp i artikel 2.125 … har rätt att begära att domstolen ska utse sakkunniga som ska avgöra huruvida en juridisk person eller en juridisk persons ledningsorgan eller deras ledamöter har agerat på ett tillbörligt sätt och, om otillbörlig verksamhet konstateras, att domstolen ska förordna om sådana åtgärder som anges i artikel 2.131 ...”

10 Enligt artikel 2.125.1 punkt 1 i civillagen kan en eller flera aktieägare som innehar minst en tiondel av aktierna i den juridiska personen väcka en sådan talan.

11 De åtgärder som anges i artikel 2.131 i civillagen innefattar bland annat upphävande av beslut som fattats av den juridiska personens ledningsorgan, upphävande eller tillfällig indragning av befogenheterna för ledamöterna i dessa organ och möjligheten att ålägga den juridiska personen att vidta eller att avstå från att vidta vissa åtgärder.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

12 Det framgår av beslutet om hänskjutande och av de handlingar som EU-domstolen förfogar över att de största aktieägarna i bolaget ”Lietuvos dujos” AB (nedan kallat Lietuvos dujos), vid tidpunkten för sakomständigheterna i det nationella målet, utgjordes av det enligt tysk rätt bildade bolaget E.ON Ruhrgas International GmbH (som innehade 38,91 procent av aktiekapitalet), Gazprom (som innehade 37,1 procent av aktiekapitalet) och litauiska staten (som innehade 17,7 procent av aktiekapitalet).

13 Den 24 mars 2004 ingick Gazprom ett aktieägaravtal (nedan kallat aktieägaravtalet) med E.ON Ruhrgas International GmbH och State Property Fund (statlig egendomsfond), som handlade för Lietuvos Respublikas (Republiken Litauens) räkning, vilken senare, med avseende på fonden, har ersatts av Republiken Litauens energiministerium (Lietuvos Respublikos energetikos ministerija) (nedan kallat ministeriet). I artikel 7.14 i avtalet fanns en skiljedomsklausul, enligt vilken ”[v]arje tvist, oenighet eller invändning i samband med detta avtal, eller dess avtalsbrott, giltighet, ikraftträdande eller uppsägning ska avgöras slutligt genom skiljeförfarande”.

14 Den 25 mars 2011 inkom Republiken Litauen, företrädd av ministeriet, med en ansökan till Vilniaus apygardos teismas (regional domstol i Vilnius) om att en utredning av en juridisk persons verksamhet skulle inledas.

15 Ansökan avsåg Lietuvos dujos och dess verkställande direktör Valentukevičius samt de ryska medborgarna Golubev och Seleznev, vilka av Gazprom utsetts som styrelseledamöter i Lietuvos dujos. Genom ansökan yrkade ministeriet även att vissa korrigerande åtgärder enligt artikel 2.131 i civillagen skulle åläggas, om det av utredningen framkom att bolagets eller dessa personers verksamheter var otillbörliga.

16 Gazprom ansåg att denna talan stred mot skiljedomsklausulen i artikel 7.14 i aktieägaravtalet och inkom därför den 29 augusti 2011 till Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut med en begäran om skiljedom mot ministeriet.

17 Gazprom yrkade vid den skiljedomstol som utsetts av Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut bland annat att ministeriet skulle åläggas att utverka ett upphörande av prövningen av det mål som pågick vid Vilniaus apygardos teismas.

18 Skiljedomstolen konstaterade i skiljedom av den 31 juli 2012 att skiljedomsklausulen i aktieägaravtalet delvis hade åsidosatts och ålade ministeriet bland annat att återkalla eller begränsa vissa av sina yrkanden vid Vilniaus apygardos teismas (nedan kallad skiljedomen av den 31 juli 2012).

19 Den 3 september 2012 beslutade Vilniaus apygardos teismas att det skulle inledas en utredning av Lietuvos dujos verksamhet. Nämnda domstol konstaterade även att en ansökan om utredning av en juridisk persons verksamhet omfattades av dess behörighet och inte kunde bli föremål för ett skiljeförfarande enligt litauisk rätt.

20 Lietuvos dujos samt Valentukevičius, Golubev och Seleznev överklagade detta beslut till Lietuvos apeliacinis teismas (appellationsdomstol i Litauen). Gazprom gav, i ett annat förfarande, till samma domstol in en ansökan om erkännande och verkställighet av skiljedomen av den 31 juli 2012 i Litauen.

21 Genom ett första beslut av den 17 december 2012 ogillade Lietuvos apeliacinis teismas sistnämnda ansökan. Nämnda domstol ansåg *dels* att den skiljedomstol som meddelat skiljedomen inte kunde avgöra en fråga som redan varit föremål för prövning vid Vilniaus apygardos teismas och som prövats av denna domstol, *dels* att skiljedomstolen genom att avgöra frågan hade åsidosatt artikel V.2 a i konventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar, undertecknad i New York den 10 juni 1958 (*Förenta nationernas fördragssamling*, volym 330, s. 3, nedan kallad New York-konventionen).

22 Lietuvos apeliacinis teismas angav därtill att skiljedomstolen genom skiljedomen av den 31 juli 2012, beträffande vars erkännande och verkställighet det hade getts in en ansökan, inte bara begränsade ministeriets rätt att väcka talan vid litauisk domstol om inledande av en utredning av en juridisk persons verksamhet, utan även fråntog den nationella domstolen rätten att pröva sin behörighet.

Skiljedomstolen ansågs därigenom ha åsidosatt Republiken Litauens nationella suveränitet, vilket strider mot litauisk och internationell ordre public. Enligt Lietuvos apeliacinis teismas motiverades vägran att erkänna skiljedomen även av artikel V.2 b i nämnda konvention.

23 Genom ett andra beslut av den 21 februari 2013 ogillade Lietuvos apeliacinis teismas det överklagande som Lietuvos dujos samt Valentukevičius, Golubev och Seleznev hade gett in mot Vilniaus apygardos teismas beslut av den 3 september 2012 att inleda en utredning av Lietuvos dujos verksamhet. Den förstnämnda domstolen fastställde även att litauiska domstolar var behöriga att pröva detta ärende.

24 Båda besluten från Lietuvos apeliacinis teismas, av den 17 december 2012 och av den 21 februari 2013, överklagades till Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Litauens högsta domstol). Nämnda domstol beslutade den 20 november 2013 att tills vidare inte pröva överklagandet av det andra av dessa beslut, till dess att den avgjort överklagandet avseende erkännande och verkställighet av skiljedomen av den 31 juli 2012.

25 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (nedan kallad den hänskjutande domstolen) önskar, mot bakgrund av EU-domstolens praxis på området och artikel 71 i förordning nr 44/2001, få klarhet i huruvida ett erkännande och en verkställighet av nämnda skiljedom, som den anser utgör en ”*anti-suit injunction*”, kan nekas med motiveringen att ett sådant erkännande och en sådan verkställighet skulle begränsa utövandet av den rätt som en litauisk domstol har att pröva sin egen behörighet att avgöra en ansökan om inledande av en utredning av en juridisk persons verksamhet.

26 Mot denna bakgrund beslutade den hänskjutande domstolen att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Om en skiljedomstol meddelar en ’*anti-suit injunction*’ enligt vilken en part förbjuds att framställa vissa yrkanden vid en domstol i en medlemsstat, en domstol som enligt behörighetsreglerna i förordning nr 44/2001 är behörig att pröva tvistemålet i sak, har domstolen i medlemsstaten då rätt att vägra att erkänna en sådan skiljedom på grund av att den begränsar domstolens rätt att själv avgöra huruvida den är behörig att pröva målet enligt behörighetsreglerna i förordning nr 44/2001?

2) Om den första frågan besvaras jakande, gäller då detsamma om den ’*anti-suit injunction*’ som skiljedomstolen har meddelat innebär att en part i förfarandet åläggs att begränsa sina yrkanden i ett mål som prövas i en annan medlemsstat och [om] domstolen i den medlemsstaten är behörig att pröva målet enligt behörighetsreglerna i förordning nr 44/2001?

3) Kan en nationell domstol, i strävan att säkerställa unionsrättens företräde och den fulla verkan av förordning nr 44/2001, vägra att erkänna en skiljedom, om en sådan skiljedom begränsar rätten för den nationella domstolen att pröva sin egen behörighet och sina egna befogenheter i ett mål som omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001?”

Prövning av tolkningsfrågorna

27 Den hänskjutande domstolen har ställt sina frågor, som ska undersökas tillsammans, för att få klarhet i huruvida förordning nr 44/2001 ska tolkas på så sätt att den utgör hinder för att en domstol i en medlemsstat erkänner och verkställer, eller beslutar att inte erkänna eller verkställa, en skiljedom som innebär att en part förbjuds att framställa vissa yrkanden vid en domstol i denna medlemsstat.

28 Det ska först klargöras att enligt artikel 1.2 d i nämnda förordning utesluts skiljeförfaranden från förordningens tillämpningsområde.

29 För att avgöra huruvida ett mål omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001 ska endast saken i målet beaktas (dom Rich, C-190/89, EU:C:1991:319, punkt 26).

30 Såvitt avser saken i det nationella målet framgår följande av beslutet om hänskjutande från domstolen där nämnda mål pågår. Vid nämnda domstol har överklagande getts in mot Lietuvos apeliacinis teismas beslut att inte erkänna eller verkställa den skiljedom som den hänskjutande domstolen anser utgör en *”anti-suit injunction”* och genom vilken en skiljedomstol har ålagt ministeriet att återkalla eller begränsa vissa av sina yrkanden vid litauiska domstolar. Vid den hänskjutande domstolen har överklagande parallellt getts in mot ett beslut genom vilket Lietuvos apeliacinis teismas fastställt Vilniaus apygardos teismas beslut att inleda en utredning av Lietuvos dujos verksamhet, som enligt den hänskjutande domstolen omfattas av privaträttens område i den mening som avses i artikel 1.1 i förordning nr 44/2001.

31 Enligt den hänskjutande domstolen kan en skiljedom som innebär att en part förbjuds att framställa vissa yrkanden vid en nationell domstol undergräva den ändamålsenliga verkan av förordning nr 44/2001. En sådan skiljedom kan nämligen enligt den hänskjutande domstolen begränsa utövandet av den rätt som en nationell domstol har att själv avgöra huruvida den är behörig att pröva ett mål som omfattas av förordningens tillämpningsområde.

32 EU-domstolen ansåg i domen Allianz och Generali Assicurazioni Generali (C-185/07, EU:C:2009:69) att ett föreläggande som meddelats av en domstol i en medlemsstat – genom vilket en part förbjuds att använda sig av ett annat förfarande än skiljeförfarande och att vidhålla talan i ett förfarande som inletts vid en domstol i en annan medlemsstat, varvid nämnda domstol är behörig enligt förordning nr 44/2001 – är oförenligt med förordning nr 44/2001.

33 Ett föreläggande genom vilket en domstol i en medlemsstat förbjuder en part i ett skiljeförfarande att vidhålla talan i ett förfarande vid en domstol i en annan medlemsstat strider nämligen mot den allmänna princip som framgår av EU-domstolens praxis. Enligt denna princip ska varje domstol vid vilken ett mål har anhängiggjorts själv pröva, i enlighet med tillämpliga bestämmelser, huruvida den är behörig att avgöra målet. I detta avseende ska det erinras om att det, bortsett från vissa begränsade undantag, enligt förordning nr 44/2001 inte är tillåtet att en domstol kontrollerar huruvida en domstol i en annan medlemsstat är behörig. Behörigheten avgörs direkt av bestämmelserna i nämnda förordning, inbegripet de bestämmelser som gäller förordningens tillämpningsområde. En domstol i en medlemsstat är således inte i något fall bättre lämpad att pröva huruvida en domstol i en annan medlemsstat är behörig (se dom Allianz och Generali Assicurazioni Generali, C-185/07, EU:C:2009:69, punkt 29).

34 EU-domstolen har särskilt bedömt att ett sådant föreläggande som hindrar en domstol i en medlemsstat från att utöva sina befogenheter enligt samma förordning strider mot det ömsesidiga förtroende som medlemsstaterna tillerkänner varandras rättssystem och rättsliga institutioner, och det kan medföra att en kärande, som anser att ett skiljeavtal är ogiltigt, utan verkan eller otillämpligt, inte får tillgång till den nationella domstol vid vilken han eller hon inte desto mindre har väckt talan (se, för ett liknande resonemang, dom Allianz och Generali Assicurazioni Generali, C-185/07, EU:C:2009:69, punkterna 30 och 31).

35 I förevarande mål önskar den hänskjutande domstolen emellertid inte få klarhet i huruvida ett sådant föreläggande som meddelats av en domstol i en medlemsstat är förenligt med förordning nr 44/2001. I stället vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida det är förenligt med förordningen att en domstol i en medlemsstat eventuellt erkänner och verkställer en skiljedom, genom vilken en part i ett skiljeförfarande åläggs att begränsa omfattningen av sina yrkanden i ett förfarande som pågår vid en domstol i samma medlemsstat.

36 Såsom har påpekats i punkt 28 i denna dom ska det först erinras om att ett skiljeförfarande inte omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001, eftersom denna endast är tillämplig på behörighetskonflikter mellan medlemsstaternas domstolar. Skiljedomstolar är inga statliga domstolar. Det nationella målet rör därför inte en sådan konflikt som avses i förordningen.

37 Principen om det ömsesidiga förtroende som medlemsstaterna tillerkänner varandras rättssystem och rättsliga institutioner kommer till uttryck i harmoniseringen av reglerna om domstolars behörighet på grundval av systemet i förordning nr 44/2001. Vad beträffar denna princip ska det noteras att det, under omständigheterna i det nationella målet, varvid föreläggandet har meddelats av en skiljedomstol, inte kan anses röra sig om ett åsidosättande av nämnda princip genom att en domstol i en medlemsstat har blandat sig i frågan om behörigheten för en domstol i en annan medlemsstat.

38 Att en skiljedomstol förbjuder en part att framställa vissa yrkanden vid en domstol i en medlemsstat kan, under dessa omständigheter, inte heller medföra att parten förlorar det domstolsskydd som avses i punkt 34 i denna dom. För det första kan parten, i ett förfarande angående erkännande och verkställighet av en sådan skiljedom, nämligen framställa invändningar mot att skiljedomen erkänns och verkställs. För det andra ankommer det på den domstol vid vilken förfarandet pågår att, på grundval av tillämplig nationell processrätt och internationell rätt, avgöra huruvida skiljedomen ska erkännas och verkställas.

39 Under dessa omständigheter kan således varken nämnda skiljedom eller det beslut genom vilket, i förekommande fall, domstolen i en medlemsstat erkänner skiljedomen påverka det ömsesidiga förtroende som finns mellan domstolarna i de olika medlemsstaterna och som förordning nr 44/2001 grundar sig på.

40 Till skillnad från det föreläggande som var aktuellt i domen Allianz och Generali Assicurazioni Generali (C-185/07, EU:C:2009:69, punkt 20), kan den omständigheten att ministeriet i förfarandet om inledande av en utredning av en juridisk persons verksamhet inte följde skiljedomen av den 31 juli 2012 inte anses innebära att en domstol i en annan medlemsstat vidtar sanktionsåtgärder mot skiljedomen. Av detta följer att rättsverkningarna av en sådan skiljedom som den som är aktuell i det nationella målet skiljer sig från rättsverkningarna av det föreläggande som var aktuellt i nämnda dom.

41 Förfarandet för erkännande och verkställighet av en sådan skiljedom som den som är aktuell i det nationella målet omfattas följaktligen av den nationella respektive internationella rätt som gäller i den medlemsstat där yrkande framställs om att skiljedomen ska erkännas och verkställas, och inte av förordning nr 44/2001.

42 En eventuell begränsning av den rätt som en domstol i en medlemsstat har, vid vilken ett parallellt mål pågår, att pröva sin egen behörighet kan, under omständigheterna i det nationella målet, således endast följa av att en skiljedom, såsom den som är aktuell i det nationella målet, har erkänts och verkställts av en domstol i samma medlemsstat, på grundval av den processrättsliga lagstiftningen i denna medlemsstat och, i förekommande fall, New York-konventionen, vilka är tillämpliga på detta område som inte omfattas av nämnda förordning.

43 Eftersom New York-konventionen är tillämplig på ett område som inte omfattas av förordning nr 44/2001, reglerar konventionen inte ett ”särskilt område” i den mening som avses i artikel 71.1 i nämnda förordning. Artikel 71 i förordningen avser nämligen endast förhållandet mellan förordningen och konventioner på särskilda områden som omfattas av tillämpningsområdet för förordning nr 44/2001 (se, för ett liknande resonemang, dom TNT Express Nederland, C-533/08, EU:C:2010:243, punkterna 48 och 51).

44 Av det anförda följer att de frågor som ställts ska besvaras enligt följande. Förordning nr 44/2001 ska tolkas på så sätt att den inte utgör hinder för att en domstol i en medlemsstat erkänner och verkställer, eller beslutar att inte erkänna eller verkställa, en skiljedom som innebär att en part

förbjuds att framställa vissa yrkanden vid en domstol i denna medlemsstat. Den förordningen är nämligen inte tillämplig på erkännande och verkställighet, i en medlemsstat, av en skiljedom som har meddelats av en skiljedomstol i en annan medlemsstat.

Rättegångskostnader

45 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (stora avdelningen) följande:

Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område ska tolkas på så sätt att den inte utgör hinder för att en domstol i en medlemsstat erkänner och verkställer, eller beslutar att inte erkänna eller verkställa, en skiljedom som innebär att en part förbjuds att framställa vissa yrkanden vid en domstol i denna medlemsstat. Den förordningen är nämligen inte tillämplig på erkännande och verkställighet, i en medlemsstat, av en skiljedom som har meddelats av en skiljedomstol i en annan medlemsstat.

Underskrifter